

МІФИ ПРО ІВАНА ФРАНКА

27 серпня - день народження Великого Каменяра

Іван Франко - одна з найнеординарніших постатей української культури. У радянські часи його представляли у шкільних підручниках не інакше як «вічного революціонера». Згадуючи при цьому й інші ідеологічні ярлики, які так і залишились у нашій свідомості. Насправді ж постать Івана Яковича, як і багатьох класиків, обросла численними міфами. І розібратися тут допоможуть лише фахівці... Приводом для нашої зустрічі з Романом Гораксом, директором Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка, стала 147-ма річниця з дня народження класика.

«Український читач усе сприймає на віру»

- Скажіть, чи багато є міфів про Івана Франка?

- Так, багато. Але мушу зазначити, що замість розвінчаних міфів виникають нові. Іван Франко, Тарас Шевченко, Леся Українка - це ті знакові фігури, які мусять обростати міфами. І, як показує досвід, їхні імена завжди будуть використовуватися тією чи іншою ідеологією.

Знаєте, боротьба за Івана Франка почалася ще за його життя. Абсолютно різні, діаметрально протилежні партії шукали у його творчості те, що хотіли знайти. Не стала винятком і Комуністична партія... Іван Франко настільки багатогранна фігура, що боротися зі створенням міфів навколо його постаті надзвичайно важко. Особливо коли йдеться про напівправду: є реальна основа, а далі дофантазується «як потрібно». А коли йдеться про соціальні, економічні, партійні питання, в яких читач малокомпетентний, то й поготів!

Тим більше, що український читач усе сприймає на віру. У нашого класика є багато такого, що вимагає уточнень, зовсім інакшого трактування, осмислення. Зокрема, щодо горезвісного соціалізму Івана Франка.

- Власне, дуже часто у радянські часи наголошувалось, що він зяттий революціонер і соціаліст. Наприклад, говорили, що Франко ледь не півжиття перекладав Карла Маркса...

- Він дійсно перекладав «Капітал», але дуже швидко розібрався, що й до чого. До того ж, треба уточнити, що він перекладав тільки ту частину, де йдеться про критику капіталізму. Окрім того, Франко був першим критиком теорії держави Енгельса, програми з отим відомим висловом «Привид бродить Європою». Та чомусь про це ми й зараз боїмося говорити.

- Усім відомо, що Франко потрапив у в'язницю за соціалістичні переконання...

- Але нерідко свідомо перекручується й замовчується, чому так сталося. Річ у тім, що Михайлові Драгоманову підсунули провокатора - поляка Котурницького, який мав розвезти за певними адресами книжки. До цієї історії навмисне припасовують револьвери та інші атрибути шпигунства і класичної революційної діяльності.

Однак наслідки були сподівані: заарештували кілька осіб, серед арештованих - Михайло Павлик та Іван Франко. У газетах навмисне підняли галас про «привид соціалізму» у Галичині. Зрозуміло, що Івана Яковича засудили. І тут, що хотіло суспільство, те й дістало - Франко став переконаним соціалістом!

- Нас також запевняли, що «революціонер Франко» співчував і любив робітничий клас.

- Цикл «Бориславських оповідань» Івана Франка на робітничу тематику - це просто страх перед монстром, молохом, який наступає на Західну Україну...

Іван Франко у своїх творах шукає причини наших негараздів, нашого невміння організувати себе як націю. Він переконаний, що причина у нас самих: ми не хочемо збагатитися, самі дозволяємо себе експлуатувати, а потім кричимо й плачемо.

Теж дещо дофантазували комуністичні ідеологи...

- А як же «Вічний революціонер»?

- Цей твір варто уважніше прочитати. Тут абсолютно не йдеться про більшовицьке розуміння революційності. Франко просто пише про революційний дух, який весь час людину спонукує йти вперед, не дозволяє застоюватися на місці. І все!

«Франко в особистому житті був не подаруночок»

Музей І.Франка у Львові

- Сьогодні не люблять згадувати, що Франко не надто дружив з «Просвітою»...

- Так. Преса велику рекламу зробила його соціалістичним поглядам і багато писала про той соціалізм, який буде відбирати у багатих майно і ділитиме між бідними. Суспільство залякували спільними кухнями і спільними жінками... Тому не дивно, що Іван Франко опинився в опалі. Порядні люди навіть боялися з ним зустрічатися, його могли просто вигнати з читальні «Просвіти». Крім того, Франко був надто принциповий, мав негнучкий характер, через що - й багато ворогів.

- І досі дехто сумнівається, що Франко був українцем...

- Питання про національність Івана Франка виникло у 1897 - 1898 роках, коли він почав активну політичну діяльність. З метою компрометації про нього вигадували багато чого. Зокрема, що він жид. Основні докази: рудий і не ходить до церкви. Навіть говорили, що насправді він не Іван Франко, а Ян Френкель.

Ще одна версія про неукраїнське походження поета досі розробляється деякими «інтернаціоналістами». Мовляв, таке світило, геній, не може вирости на українському ґрунті. Йому приписували німецьке або польське походження. Але церковні метрики підтверджують, що і зі сторони батька, і зі сторони матері всі були українцями, греко-католиками.

- Чи дійсно батько Франка був простим ковалем?

- Дійсно. Він був неграмотним, але шанував книги і мав їх вдома. Любив освічених людей і навіть дружив із місцевим вчителем. Мати Франка - Марія Кульчицька - збідніла шляхтянка. Гонор у сім'ї був. Це були люди, які заради освіти дітей могли продати шматок поля.

- Подейкують, що Франко був не таким уже й зразковим сім'янином. Що не кажіть, а поетові потрібні музи...

- Він просто був нормальним мужчиною. Відомі його рядки «Тричі мені являлася любов...» З його листів до Агатангела Кримського відомо, що він спочатку закохався в Ольгу Рошкевич. Їхня любов тривала десять років. Потім Франкові припала до вподоби Юзефа Дзвонковська і він хотів з нею одружитися, але особа «голубої крові» з польської шляхти йому відмовила. Третя любов була Целіна Зигмунтовська-Журовська.

Франко признавався, що з своєю дружиною Ольгою Хоружинською одружився без любові, з розрахунку, аби взяти за дружину освічену українку. Потім ці слова інтерпретували як завгодно, а всі невдачі Франка списували на цю жінку. Особисто у мене вона викликає велику повагу і симпатію.

Ольга Хоружинська походить з Харківщини, з дворянського роду, вона мала прекрасну освіту. Вони зустрілися у 1895 році в Києві. Якщо зважити, що Франко практично був дисидентом, жив із примітивної роботи - дописувань у газети, і через свою репутацію ніяких перспектив на державну службу не мав, то це був сміливий крок з її боку. До речі, Ольгу всі відмовляли, але вона й слухати не хотіла.

Окрім того, Франко в особистому житті був не подаруночок, мав впертий характер. Знаєте, жінка кожного письменника чи поета - страдниця, і Ольга Хоружинська не стала винятком. Галицьке суспільство практично довело її до божевілля. Для мене це беззаперечний факт.

Між іншим, коли вийшла моя книжка «Тричі мені являлась любов...», до музею почало приходити немало людей з історіями, що, мовляв, як не вони, то їхні родичі мали інтимні стосунки з Іваном Франком. Навіть приїжджала бабця, яка переконувала, що спала з Франком... через десять років після його смерті!

«Усе було вирішене ще у заповіті»

- Кажуть, один із синів Франка, Петро, був знищений радянською владою. Це правда?

- Так, є версії, що його спалили у Золочеві або у Харкові. Але я переконаний - це не так. Його, як і всіх активістів радянської влади, евакуювали під час війни. Петро Франко

викладав в університеті, був директором музею Франка. А загинув він зовсім випадково - у поїзді під час бомбардування.

- Чи були якісь проблеми зі спадщиною українського генія? Ходять різні чутки...

- Усе було вирішено ще у заповіті, складеному Іваном Яковичем. Усю епістолярну спадщину та рукописи мало отримати Наукове товариство ім. Т.Шевченка. Так воно й сталося.

У 1950 році, коли НТШ було ліквідоване, все відправили у Київ - архіви вантажили на машину як дрова. Але, на щастя, була така жінка Марія Деркач, яка передбачила можливі наслідки і поїхала услід за рукописами. Вона навіть жила при Інституті ім. Т.Шевченка НАН України, аби доглядати за ними. Завдяки цьому практично все збереглося. Нині виникла ідея повернути рукописи до Львова.

Особисто я проти цього, бо у нас немає спеціалістів, що працювали на такому рівні, як у Інституті ім. Т.Шевченка. Окрім того рукописи зберігаються в ідеальних умовах, яких у Львові немає, разом із рукописами Тараса Шевченка та Лесі Українки.

Щодо матеріальної частини спадщини, то Франко заповів її своєму синові Тарасу, з умовою, що він розподілить усе між іншими дітьми, Петром та Ганною, а дружина Ольга буде довічно на їхньому утриманні. (Найстарший син Андрій помер у молодому віці. - Авт.).

Будинок Франка викупила держава у його родичів. Вони отримали належну компенсацію.

- До речі, а хто діставав гонорари за публікації творів Франка?

- Дружина Івана Франка одержала гроші за 30-томне видання плюс радянський уряд призначив їй пенсію - 50 доларів. Це основна сума, на яку жила вся родина. До речі, за світовими правилами родина має право на кошти від публікацій впродовж 15 років. Для Франків зробили виняток - вони отримували гонорари 50 років...

- І наостанок: на хвилі здобуття незалежності України Тараса Шевченка, як на мене, перетворили на лубочного ідола, а Франка й не згадували. Чому?

- Це абсолютно нормальна реакція. Шевченко - це чуттєвість. Шевченко показав українця, проблеми якого всім зрозумілі. А Франко - це вже вихователь. Він прагне змінити людину, яка звикла весь час підлаштовуватися, він прагне сформувати людину, яка стане господарем у своїй хаті. А це процес болючий, важкий, неоднозначний. Окрім того, в пам'яті людей ще залишилось засвоєне у школі сприйняття Франка, як прихильника більшовицького режиму, як революційного демократа... Насправді ж, ще раз підкреслюю, він надто складний, багатогранний і не всім по зубах.

Тетяна Шевченко, «Експрес».

Горак Роман Дмитрович

Народився 17 січня 1942 р. у селі Городок Львівської області.

Директор Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка.

Активний і непересічний діяч у справі вивчення, збереження і використання з науковою і освітньою метою спадщини І.Франка. Його перу належить понад 300 досліджень і статей про І.Франка та багатьох письменників. Окремими виданнями вийшли його твори: «Тричі мені являлася любов», «Задля празника. У сутінках», «Легенди Нагуєвич», «Марія, мати Франкова», «Адреси пам'яті Івана Франка у Львові», «Адреси юності Франка в Дрогобичі», «Де верхи вносить наш Бескид гордий...», «Твого і'мя не вимовлю ніколи», «Призабуті з Вовкова», «Дім на Софіївці» та ін.

Автор сценаріїв телевізійних фільмів про Івана Франка: «Рідне село Франка», «Адреси генія у Львові», «Дрогобич – місто юності Івана Франка», «Іван Франко і Львівський університет», «Іван Франко».

Член Національної Спілки письменників України з 1988 року, заслужений працівник культури України, лауреат Львівської обласної премії в номінації «Літературознавство, сучасна літературна критика та переклади» імені Михайла Возняка, лауреат премії ім. І. Франка.

Подробнее <http://turka-ua.net/publ/1-1-0-1013#ixzz4A8KbpfuM>

Under Creative Commons License: Attribution